

Orientace

„Všude tady narazíte na italskou stopu
S romanistou a bohemistou Jiřím Pelánem o tom, v čem se
liší současní studenti od studentů ještě nedávných

ROZHOVOR
strany 24 a 25

SOBOTA 4. ČERVNA A NEDĚLE 5. ČERVNA 2016

LIDOVÉ NOVINY

KRESBA LELA GEISLEROVÁ

Jazz pro těžkou dobu

Příběh **svobodomyšlných aktivistů** z časů, které svobodě nepřály

Bude to brzy třicet let, co se komunisté rozhodli s konečnou platností zadusit **Jazzovou sekci** – roky trpěnou a posléze zakázanou kulturní instituci. 2. září 1986 pozatýkali celé její vedení. Totalitní moc tak přešla od pouhé snahy o administrativní zákazy k mnohem razantnějším krokům. Ten příběh stojí za připomenutí.

JIRÍ SLÁDEK

V okolních zemích východního bloku – Polsku a Maďarsku – už tehdy tály ledy. V Sovětském svazu ve stejném roce hlásal „perestrojku“ Michail Gorbačov. V zatuhlém normalizačním Československu, kde drželi pevně otěže moci komunističtí konzervativci, se ale dál zavíralo.

Jazzová sekce byla původně jen „nekonfliktním“ sdružením příznivců jazzové hudby. Později se ale transformovala v široce respektovanou instituci, která otevřela dveře hudební alternativě a progresivnímu umění. Pro normalizační režim se tak stala nežádoucím sdružením, hodným kriminalizace.

Jazzová sekce Svazu hudebníků ČSR, jak zněl celý její oficiální název, působila od roku 1971 až do poloviny osmdesátých let. V podmínkách husákovského re-

žimu, který vnímal každou známku svobodomyšlných aktivit jako „podhoubí pro podvratnou činnost“, se jí podařilo vymezit a chránit svůj cenný autonomní prostor. Obratně těžila ze svého statusu oficiálně uznané organizace – spadala pod tehdejší oficiální Svaz hudebníků. Měla mnohatisícovou členskou základnu i síť „spřátelených“ tiskáren, organizovala koncerty i výstavy, vydávala vlastním nákladem tehdy nedostupné knihy, jako byl třeba Hrabalův román *Obsluhoval jsem anglického krále*. Přesahovala do mnoha žánrů, představila i legendární divadelní soubor Living Theatre. Ovládla nikým neokupované území: žádná z tehdejších oficiálních institucí se skutečně aktuálním trendům v umění v takové šíři nevěnovala.

„Jako oficiálně uznávané organizaci se jí podařilo vytvořit prostor pro řadu aktivit jinak nepodporovaných, či dokonce netolerovaných státními úřady,“ napsal dánský historik a bohemista Peter Bugge, který se věnuje českému disentu.

To bylo pro kulturní dohlížitele nestražitelné. Režim nehodlal znovu připustit uvolnění z konce šedesátých let. Spolu s tím, jak se aktivity sekce odkláněly od oficiálních představ o „vhodném umění“, přicházely početné písemné zákazy. Represivní aparát se dal do pohybu. A když se úřadům nepodařilo dostat činnost sdružení pod pevnou kontrolu administrativní cestou, nastoupily mocenské složky. „Jak se stopy existence sekce začaly v tehdejší komunistické šedi příliš vybarvovat, nastoupila Státní bezpečnost

Režim už sice v 80. letech podléhal erozi, právě proto se ale choval nevypočitatelně. Jazzová sekce se z povolené organizace stala spolkem určeným k likvidaci.

„

s důraznými kroky,“ říká Vladimír Kouřil, který působil ve vedení organizace jako tajemník. Přišlo zastrašování a zatýkání.

Zakazují, co jsem povolil

Vladimír Kouřil projde pár metrů – úzkou uličkou Ke Krčské stráni na jihu Prahy – a zastaví se u patrového domku, kde bývalo sekční sídlo. Dolů se svažuje stráž, kde si kdysi aktivisté dali dostaveníčko na „lesní brigádu“. Prázdnou louku osázeli v roce 1985 za účasti známého spisovatele Kurta Vonneguta či lidí z americké ambasády. O rok později přidal svůj strom i další slavný autor, John Updike. Viděno optikou režimu to byla provokace. Jakákoli taková aktivita, která nevěšela „shora“ a úřady ji neměly pevně pod kontrolou, budila podezření.

Sekce totiž mohla díky svému legálnímu postavení pronikat k poměrně široké-

mu publiku. To režim dráždilo. „Svým způsobem byl legální odpor komunisty považován za větší problém než nelegální,“ napsal ve své knize emotivních vzpomínek *Výjimečné stavy* Karel Srp, který stál v čele sekce od roku 1981.

Dnes už se v místech, kde příznivci sekce sázeli stromky, prostírá vzrostlý park. O kus dál, u stanice metra Kačerov, panuje víc než jen čilý dopravní ruch, uprostřed zeleně ale vládne důstojný klid. Vladimír Kouřil ukazuje místo, kde „sekčníci“ vztýčili v roce 1985 malý pomník připomínající kulaté výročí OSN. Kus žuly byl osazen mosaznou deskou s nápisem, že „stromky byly vysazeny na počest 40. výročí ukončení druhé světové války a založení OSN“. Malá mohyla vadila, takže záhy zmizela – přijela těžká technika a kámen vyrvala. Kurt Vonnegut reagoval v deníku *The New York Times* článkem *To ani jazz nemůžou povolit?* Mnohem později, už ve svobodnějších časech, byla osazena mohyla nová, už bez dřívějšího nápisu.

Vladimír Kouřil, profesní stavební projektant a současně autor mnoha respektovaných knih o domácím rocku i jazzu, svou osobou ilustruje, jak vypadala členská základna sekce. Lidé běžných povolání, kteří se věnovali pořádání koncertů a rozesílání sekčních zpravodajů po práci a o víkendech. Představovalo to pro ně únik ze stereotypů komunistické šedi, tak jako pro někoho jiného třeba bytové semináře, útěk do soukromí chat a zahrádek či trampské potlachy. Tedy tolik postrádaný svobodný prostor. Kultura představovala podle sekčních aktivistů „kys-

lík k přežití“ pro celé generace normalizačních dekád. A hlad po autentickém uměleckém projevu byl nesmírný.

V polovině osmdesátých let už se ale nad Jazzovou sekci stahovala mračna. Od roku 1984 už byl administrativním zásahem rozpuštěn celý Svaz hudebníků. Vladimír Kouřil vzpomíná, že lidé v sekci přitom tehdy měli tolik nápadů a práce, že si existenciální nebezpečí téměř nestíhali uvědomit. „Já jsem ty věci podvědomě vytěšňoval, nějak jsem si nehodlal připustit, že bych mohl skončit v kriminále,“ říká.

Přesto se aktivisté snažili na případný úder připravit. Již citovaný Karel Srp zorganizoval několik „školení“, jak si počínat při zadržení. „Při té příležitosti už jsem si uvědomil, že jsme ohrožení,“ vzpomíná Tomáš Křivánek, který pořádal v karlínském klubu U Zábřanských koncerty alternativních kapel, jako byly Extempore, Švehlík či Kilhets. „Už jsme za sebou měli zkušenost s domovními prohlídkami z 2. září 1985,“ připomíná. Jednou z věcí, s jejíž pomocí se podvědomě připravoval na zatčení, byla i návštěva holiče. Dlouhé vlasy šly pryč. „Nechtěl jsem se dočkat toho, že by mě škodolibě stříhal nějaký bachař,“ vysvětluje Křivánek.

Režim sice už v osmdesátých letech podléhal značné erozi, právě proto se ale choval nevypočitatelně. „Sekce se stala organizací určenou k likvidaci za použití všech prostředků, které Státní bezpečnost měla k dispozici,“ popisuje dnes v práci nazvané *Akce Jazz* historik Oldřich Tomek perzekuci, k níž se schylovalo.

Pokračování na straně 20

Jazz pro těžkou dobu

Dokončení ze strany 19

Dlouho se přitom zdálo, že Státní bezpečnost jen zastrašuje. Vyšetřování a občasně výsledky nepřinášely policistům „výsledky“ v podobě důkazního materiálu. Původní vyšetřovatel nadporučík Fiala zadání zjevně neplnil. Tvrdil, že není důvod aktivisty stíhat. Nahradil jej tedy mnohem kovanější následovník, kapitán Špírk. Nepoužitelné obvinění bylo později pružně nahrazeno jiným. Nedovolené nakládání s finančními prostředky nahradilo nedovolené podnikání. Moc žonglovala s paragrafy ve snaze za každou cenu dostat činníky za mříže. V boji o přežití pomáhal sekci od roku 1985 vynalézavý právník Josef Průša, který se snažil opřít obranu o tehdy platné zákony.

Prokurátor Monsport zasahuje

Zatýkáni přišlo 2. září 1986. Nejprve proběhly domovní prohlídky u všech členů výboru. Tedy u předsedy Karla Srpa, místopředsedy Josky Skalníka, tajemníka Vladimíra Kouřila, Čestmíra Huňáta, Tomáše Křivánka, dále u pokladníka Miloše Drdy a také u majitele domku Vladimíra Drdy. Málodko věřil, že by opořebovaný režim riskoval velký politický proces. Tentokrát to ale neskončilo jen prohlídkami. Všichni členové vedení byli vzati do vazby.

„To datum, přesně rok po prvních prohlídkách, bylo od vyšetřovatelů takovou zlomyslností, působilo to až teatrálně, předpokládám, že za tím stál prokurátor Monsport,“ míní dnes Kouřil. Podle zatýkaných aktivistů byl Monsport tehdy jedním z nejmladších a také nejagrogantnějších prokurátorů. „Rekl mi: máte dvě možnosti – buď budete vypovídat a půjdete domů, nebo vás zavřu na osm let a při vaší povaze nevím, jestli to přežijete,“ vzpomíná Křivánek.

Nepříteli skrupulózní Josef Monsport byl v roce 1986 nadějným komunistickým žalobcem. Po listopadu 1989 se šel s rolí advokáta lidí, jako byl třeba zakladatel zkrachovalého H-Systému Petr Smetka, který připravil o celoživotní úspory desítky lidí. Nyní se exprokurátor Monsport objevuje jako jedno z výrazných českých jmen v mezinárodní korupční aféře Panama Papers.

V týmu advokátů na druhé straně, kteří tehdy hájili aktivisty, ale také nebyla nouze o známá jména: angažoval se například Otakar Motejl, který hájil Karla Srpa, či Tomáš Sokol, který pomáhal Tomáši Křivánkovi. Vladimíra Kouřila hájil Zdeněk Dítě, který také po Listopadu formuloval žádost o zrušení rozsudku pro všechny členy vedení.

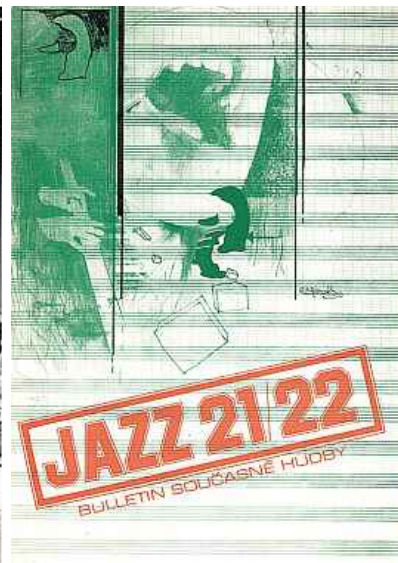
Agilní Monsport zkoumával žalobu tak, že hlavní líčení čekalo pětici sekčních aktivistů v březnu 1987. „U soudu bylo asi 150 lidí, když vedli Karla Srpa a Vladimíra Kouřila, všichni tleskali,“ vykládá Křivánek. Přítomno bylo 12 zahraničních novinářů, mezi nimi zpravodaj vysílání Hlas Ameriky Jolyon Naegle, z disidentů sledovali proces třeba Václav Havel či Rudolf Battěk. Policieji zpráva mimo jiné zaznamenala, že na dveřích WC byla nalezena „závadná“ samolepka s nápisem „Existujeme – Jazzová sekce.“

A verdikt? Předseda soudu Vladimír Stibořík vynesl rozsudek, podle kterého dostal nejvyšší trest předseda Karel Srp – 16 měsíců nepodmíněně; Vladimír Kouřil 10 měsíců nepodmíněně. Ostatní skončili s podmínkami. S výjimkou Drdových, kteří byli vyčleněni k samostatnému jednání – a na soud s nimi už nestihlo do pádu režimu dojít. Atmosféra byla bouřlivá. „Když tehdy zazněl rozsudek, celá budova hřměla písní *We shall overcome*, ještě teď mi běhá mráz po zádech,“ vzpomíná Křivánek.

Rozsudkem se na nějaký čas uzavřela historie Jazzové sekce, které se dařilo za pomoci jazzové, havičkových papírů a série nekonečných odvolání vzdorovat režimu obdivuhodných 15 let. Pro začátek tohoto příběhu je ale třeba se vrátit hluboko do 70. let. Do doby, kdy autoritářský režim usilovně potíral jakékoli vzpomínky na krátké uvolnění z předchozí dekády.

Živé varhany a jiné historiky

V roce 1971 už normalizace svírala Československo stále těsněji. Mnohé z toho, co vzniklo v relativně liberálních 60. letech, zanikalo. „Byla to doba, kdy všude padaly hlavy, a najednou ti lidé před sebou měli blázna, který chce založit nějakou jazzovou organizaci,“ přibližuje pozdější šéf Jazzové sekce Karel Srp tehdejší vyjednávání s ministerskými úředníky.

K častým hostům Pražských jazzových dnů, pořádaných Jazzovou sekcí, patřil Jiří Stivín. Autorem výtvarné podoby plakátů i publikací sekce (na snímku vpravo je Bulletin Jazz) byl výtvarník Joska Skalník.

FOTO: JIŘÍ KUČERA, ARCHIV JS // KOLÁŽ ŠIMON / LN

Nakonec se sekce stala novým oficiálně uznávaným sdružením. Ale jen jako součást zastrešených organizací, Svazu hudebníků, s nímž se později dostali sekční aktivisté do mnoha konfliktů. Stálo ale za to, je absolvovat. Z legálního působení totiž plynula možnost publikovat, pořádat koncerty a rozšiřovat členskou základnu.

30. října 1971 se konal ustavující sjezd. Ve výboru vedle prvního předsedy Milana Dvořáka a Karla Srpa, který jej později v čele organizace vystřídal, usel jazzmani Luděk Hulan a Karel Velebný i hudební publicista Lubomír Dorůžka. „Zřídili jsme poštovní schránku a mohli začít pořádat akce,“ vzpomíná Srp.

Nová kulturní organizace nabízelá příznivcům Bulletin Jazz, zpočátku útlu publikaci, orientovanou výhradně na jazzové dění. Její rozsah i záběr se ale rychle rozšířily a stala se cenným zdrojem jinde obtížně dosažitelných informací. „O muzice v té době v češtině nevycházelo téměř nic. Pokud člověk nechodil do Městské knihovny, kde nabízel *Melody Maker*, *Down Beat* a polské *Jazz Forum*, byla tu jen jediná možnost, jak si něco smysluplného přečíst, a tou byl právě *Bulletin Jazz*,“ vysvětluje překladatel a publicista Josef Rauvolf.

Pod jeho výtvarnou podobu se podepsal grafik Joska Skalník, jeden z mnoha talentovaných lidí, které postupně dokázal Karel Srp pro věc získat. Do přitažlivého magazínu také začali psát renomovaní publicisté, jako byl Jiří Černý, který přispěl profilem amerického experimentátora Franka Zappy. Brněnský aktivista Petr Cibulka, pozdější disident, se zase v článku *Epitaf karmínového krále* věnoval zániku kultovní kapely King Crimson. *Bulletin*, zprvu čistě jazzové periodikum, začal přinášet i stále zajímavější příspěvky z oblasti avantgardního rocku či moderní vážné hudby. Stále víc se prosazoval agilní komentátor nezávislé rockové scény Josef „Zub“ Vlček, blízký spolupracovník sekce.

Aktivní sdružení rovněž oživilo povadlou koncertní nabídku Pražskými jazzovými dny, které snesly srovnání s podobnými přehlídkami ve světě. Představovaly špičky československého jazzu a postupně se přehlídka věnovala i tehdy expandující-

mu jazzrocku. Na pódiu se vedle „zasloužilých jazzmanů“, jako byl Hulan či Velebný, začali objevovat i mladší experimentátoři Emil Viklický a Jiří Stivín. Ten třeba obsluhoval klaviaturu, která přenášela impulzy na zárovky, jež velely jejich majitelům vydávat určené tóny z pivních lahví – něco na způsob „živých“ varhan. Experimenty a happeningy se stále více vzdalovaly uslednému vnímání hudby.

Jazzová sekce byla otevřená aktuálním trendům.

Představovala alternativní hudebníky i výtvarníky, kteří byli naprostým protipólem těch režimních.

Spolu s tím ale rostla nejen nevole ze strany úřadů, ale i z řad ortodoxních jazzmanů. „Vinili nás, že jako jazzová organizace podporujeme jazzrock, tyto spory pak pronikaly i do sekčního výboru,“ popisuje Karel Srp první nesnáze. Jenže výbor sekce popřál sluchu hlavně přáním členské základny, která se rychle rozrůstala. Přišli noví mladí aktivisté: Jiří Exner, Eduard a Vlastimil Krčmářové, Rosťa Pararová, později Čestmír Huňát. V polovině 70. let už měla organizace tři tisíce členů a přijímání dalších limitovala jen omezená kapacita tiskárny pro zpravodaj.

Jak spolku přibývalo mladých sympatizantů, přicházely i stále odvážnější nápady. „Mezi členy sekce existovala značná synergie, Karel Srp jakožto šéf byl novým věcem otevřený a nebránil se jim,“ vysvětluje již zmiňovaný Josef Rauvolf, který byl řadovým členem sekce. Po jistou dobu plnil program jazzových dnů a také stránky *Bulletinu* tehdy módní jazzrock. „Ve světě šla muzika pod vlivem Milese Davise a skupiny Weather Report straně dopředu, bylo to něco úplně nového,“ vzpomíná kytarista Jiří Charypar, známý

z působení několika reggae či novovlnných kapel, který tehdy začínal na Pražských jazzových dnech v amatérských skupinách JPR a Jazz Lod.

Fúze jazzu a rocku ale po čase ztrácela původní přitažlivost. Těžiště hudebního dění se přesunulo jinam. „Postupně tím byli všichni nějak přesyceni,“ vzpomíná hudební publicista Jaroslav Riedel.

Sekce se tak začala otevírat aktuálnějším trendům. Představovala alternativní hudebníky i výtvarníky, kteří byli naprostým protipólem režimem propagovaných stylů. Tím se ale také vydávala na „horokou“ půdu. Pro úřady byly tyto aktivity signálem, že se vzdaluje kontrole. Velký přelom v dramaturgii Jazzových dnů přinesla pátá přehlídka z dubna 1977, v jejímž rámci byl večer moderního jazzu v Lucerně zahájen vystoupením alternativního seskupení Extempore s Jaroslavem J. Neduhou a Mikolášem Chadimou. Ne-tradiční opereta *Milá čtyř viselců* měla značný úspěch. A úřady zpozorněly.

Podepsat to nechtěl nikdo

„Stanoviska scény, které se začalo říkat alternativní, byla stále radikálnější a nekompromisnější,“ píše se v kolektivní knize *Excentrici v přezemí*, kterou na konci 80. let uspořádal muzikolog a publicista Aleš Opekar. Vrchol alternativní výboje podle něj nastal kolem roku 1979, kdy skupina Kilhets došla až k nejzásadnějším bodům, kam se experimentální rock dostal: ke konkrétní hudbě a hlukovým blokům.

Pro kapely představovala spolupráce s Jazzovou sekcí jednu z mála cest, jak se veřejně představit. „Byla to od těch pánů z Jazzové sekce opravdu úžasná práce, zaplatit pánům za všechny tehdejší koncerty,“ vzpomíná i po letech na Jazzové dny kytarista Lesík Hajdovský, který prošel mnoha alternativními uskupeními.

Sekční tiskoviny tehdy nabízely informace o britských punkových kapelách, jako byly Jam či Clash, a české skupiny, jako byla Energie G či Zikkurat, pak představily novou údernou hudbu na pódiích. Na Jazzové dny přijeli i britští avantgardisté Chris Cutler a Fred Frith, kteří užaslému publiku ukázali, jak může vypadat zcela svobodně zacházení se zvukem. „Bylo

to úplně nové, inspirující,“ vrací se dnes k těm dnům Vladimír Kouřil.

Deváté Pražské jazzové dny (1979) byly poslední, které úřady povolily. Zároveň je provokativní text Josefa Vlčka v programové brožuře, nazvaný *Úkoly české alternativní hudby*. Tento manifest představoval podle mnohých hození rukavice režimu – byl ale také povzbuzením pro stovky amatérských kapel. „Měl nesmírně pozitivní účinek, třeba pro mladé lidi v malých městech, kde tehdy nezávislá kultura prakticky neexistovala,“ míní Josef Rauvolf.

Sekce tedy skončila s koncertováním a věnovala se ediční činnosti. V literárních publikacích představila E. F. Buriana, grafické partitury, Borise Viana či Jindřicha Chaloupeckého. Tlak režimu ale dál sílil. Aktivisté přesto s notnou dávkou umanutosti – a zdravě naivním přístupem – pokračovali v činnosti. „Celý režim byl postaven na tom, že nikdo z těch papalášů nebyl ochoten dát něco písemně. Proto v tom dokázala sekce tak dlouho obratně manévrovat,“ vysvětluje dnes Pavel Turnovský, výtvarník a astrolog, který byl i nehrájcím členem skupiny Extempore.

V té době podle Vladimíra Kouřila existovaly v podstatě tři možnosti, kudy se mohla sekce ubírat. Buď ustoupit a stát se krotkou neškodnou organizací, která se věnuje jen „povolenému“ jazzu. Nebo se vzdát korespondenční války s režimem a ustoupit do podzemí. „Nikdo z nás ale nebyl mentalitou člověkem, který by se hodil do undergroundu,“ soudí Kouřil. Navíc by tím sekce přišla o spojení s mnohatisícovou členskou základnou. Nakonec sekce zvolila třetí možnost, vnučenou okolnostmi: ubírat se dál po nastoupené cestě a neuhýbat.

Střet s režimem byl v každém případě téměř nevyhnutelný. „Hudební experimenty s sebou nesly tvůrčí svobodu, s tou zase neoddelitelně souvisela svoboda myšlenková a občanská,“ soudí Josef Rauvolf. Toho všeho si byly dobře vědomy i rigidní úřady, a proto se rozhodly zadržet činnost sekce i za cenu mezinárodní blamáže.

Podle Karla Srpa slyšeli aktivisté hodné rad, co mohli či měli dělat lépe, povětšinou ale od lidí, kteří sami nic nepodnikali: „Mohli se postavit vedle nás, místa tam bylo dost.“

Apendix

Zatčením celého výboru v roce 1986 činnost Jazzové sekce v podstatě skončila. Aktivisté se už dál soustředili hlavně na obranu kriminalizovaných členů a souběžně se snažili obnovit činnost pod novou havičkou. Na Nový rok 1988 vyšel na svobodu poslední z uvězněných, sekční předseda Karel Srp. Na jeho uvítání ještě ostatní připravili velký koncert, postupně se ale zájmy „sekčníků“ začaly rozcházet. Těsně před listopadem 1989 se Karlu Srpovi podařilo spustit projekt Artforum, další aktivisté (jmenovitě Čestmír Huňát a Jiří Exner) zase založili Uni Jazz, který se ale dočkal registrace až po roce 1989.

V roce 1991 byli všichni uvězněni členové Jazzové sekce rehabilitováni. Pokladník Miloš Drda, těžce poznamenaný ruzyňským vězením, se toho však nedožil, zemřel v polovině roku 1990. Zdravotní patálie si z vězení odnesli i Joska Skalník a Vladimír Kouřil.

Svobodné časy daly postupně vzniknout prvním studiím a článkům, které se pokoušely činnost sekce seriózně zhodnotit. Krom toho se ale také otevřely archivy Státní bezpečnosti a na veřejnosti se objevily proslulé seznamy jejich spolupracovníků, které se pro mnoho členů a přátel sekce staly číší bolehlavu. Figurovala v nich totiž také jména Karla Srpa, Josky Skalníka a Josefa Vlčka. Ti se hájí, že styky s StB byly součástí konspirační obranné hry. „Kdybych za času socialismu na všechno kašlal, jako drtivá většina společnosti, nikdy se nezaplétal s žádnou Jazzovou sekcí, mohl jsem mít svatý klid a po revoluci být hrdinou, který si s předlistopadovou mocí nijak nezadal,“ reagoval Josef Vlček v knize *Zub času*. Vladimír Kouřil si ale dodnes pamatuje „ten šok, když mi to lidé ze šedé zóny‘ chodili oznamovat“.

Historik Oldřich Tůma soudí, že snaha některých členů pustit se do „hry“ se Státní bezpečností pro ně mohla být důležitá z psychologického hlediska. Výsledek lze dnes už ale jen těžko zhodnotit. Lidská cena byla každopádně vysoká.